Андон Мајхошев

ШТРАЈКОВИТЕ КАКО СОЦИЈАЛЕН ФЕНОМЕН

/ШТРАЈКОВИТЕ ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1980 - 2005/

Издавач:
НУБ "Гоце Делчев" Шшии

За издавачот:
Снежана Голомеова

Јазична редакција:
Оливера Жежова

Превод на англиски јазик:
Dr. Michael Seraphinoff

Компјутерска обработка:
Пецев Гиго

Печати:
"2-ри Авгусш" Шшии

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

323.264(497.72/.74)"1980/2005"
331.109.2(497.72/.74)"1980/2005"

МАЈХОШЕВ, Андон

Штрајковите како социјален феномен : штрајковите во источна Македонија : 1980-2005 г. / Андон Мајхошев. - Штип : НУ Библиотека "Гоце Делчев", 2006. - 244 стр. : илустр. ; 23 см
Библиографија: стр. 241-244

ISBN 9989-147-14-0

а) Штрајкови - Македонија, источна 1980-2005

COBISS.MK-I 64894474

Андон Мајхошев

ШТРАЈКОВИТЕ КАКО СОЦИЈАЛЕН ФЕНОМЕН

/ ШТРАЈКОВИТЕ ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1980 - 2005 /

Штип, мај 2006 год.

СОДРЖИНА

I. ПОИМ, ДЕФИНИЦИИ И ПРАВО НА ШТРАЈК
1. ПОИМ И ДЕФИНИЦИИ ЗА ШТРАЈКОТ 25
1.1. Поимовно определување на штрајкот 25
1.2. Дефиниции за штрајкот 32
1.2.1. Законски дефиниции 32
1.2.2. Теориски дефиниции 33
2. ПРАВО НА ШТРАЈК 35
2.1. Право на штрајк во Република Македонија 35
2.2. Право на штрајк во меѓународното право 42
II. ЕКОНОМСКИ И ПОЛИТИЧКИ ОСОБЕНОСТИ НА ПЕРИОДОТ 1980 - 2005
3. ОПШТЕСТВЕНО-ЕКОНОМСКИ И ПОЛИТИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ И ОБЕЛЕЖЈА НА ПЕРИОДОТ ОД 1980-2005 ГОДИНА 49
3.1. Општествено - економски, политички и социјални карактеристики на периодот 1980-1989 година 49
3.2. Основни карактеристики и обележја на штрајковите во периодот 1980-89 год. 51
3.3. Општествено - економски, политички и социјални карактеристики и обележја на периодот 1990-2004 год. 56
3.4. Основни карактеристики и обележја на штрајковите во периодот 1990-2005 година 60
4. ДВИЖЕЊЕ НА РАБОТНАТА СИЛА ВО Р.М. 63
4.1. Вработеноста во Македонија во периодот 1980-2003 г. 63
4.2. Движење на невработеноста во Македонија во периодот 1996 - 2005 година 65
5. ДВИЖЕЊЕ НА БРУТО ДОМАШНИОТ ПРОИЗВОД (БДП) ВО РМ ВО ПЕРИОДОТ 1991-2002 година 67
6. ДИРЕКТНИ СТРАНСКИ ВЛОЖУВАЊА ВО ЈУГО-ИСТОЧНА ЕВРОПА ВО МИЛИОНИ $ 69
III. ЕМПИРИСКИ ИСКУСТВА: АНАЛИТИЧКИ АСПЕКТИ НА ШТРАЈКОВИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА
7. НЕКОИ ПОВАЖНИ АСПЕКТИ НА ШТРАЈКОВИТЕ ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА 73
7.1. Причини за штрајковите 73
7.2. Последици од штрајковите 77
7.3. Барања за време на штрајковите 80
7.4. Исполнување на барањата 85
7.5. Број на учесници во штрајковите 90

7.6. Број на претпријатија во штрајк 95
7.7. Времетраење на штрајковите 96
7.8. Изгубени работни часови/ денови за време на штрајк 98
IV. ШТРАЈКУВАЧКО ЛИДЕРСТВО: ТЕОРИСКИ И ИСТРАЖУВАЧКИ АСПЕКТИ
8. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ШТРАЈКУВАЧКОТО ЛИДЕРСТВО-ВОДСТВО 105
8.1. Теориски аспекти 105
8.2. Истражувачки дел за штрајкувачките водства 106
8.2.1. Структура на штрајкувачките водства 106
8.2.2. Образовна структура на лидерите 107
8.2.3. Квалификациона структура на членовите на штрајкувачките водства 108
8.2.4. Возрасна - Старосна структура 109
8.2.5. Полова структура 110
8.2.6. Теориски и практичен модел на социјален лидер 110
8.2.7. Резиме 113
V. УЛОГАТА НА ССМ ВО ОСТВАРУВАЊЕТО НА ЗАКОНИТА ФОРМА НА ШТРАЈКОТ
9. ЗАКОНСКИ АСПЕКТ НА ШТРАЈКОТ И УЛОГАТА НА ССМ 119
9.1. Легалност на штрајковите 119
9.2. Штрајк во мирување 123
10. РАЗРЕШНИЦА НА ШТРАЈКОТ СО СПОГОДУВАЊЕ 127
VI. ВИДОВИ НА ШТРАЈКОВИ
11. ПОДЕЛБА НА ШТРАЈКОВИТЕ 133
11.1. Штрајкови според предметот на борба 133
11.2. Штрајкови според нивото на организирање 133
11.3. Штрајкови според начинот на организирање 134
11.4. Штрајкови според методот на борба 134
12. ВИДОВИ НА ШТРАЈКОВИ ВО ТРАНЗИЦИЈАТА 136
12.1. Трансформација на штрајковите 136
12.2. Спонтани штрајкови 139
12.3. Конвенционални штрајкови 144
12.4. Штрајкови, протести и избори (политика) 148
VII. НАЈКАРЕКТЕРИСТИЧНИ ШТРАЈКОВИ ВО ПЕРИОДОТ НА СОЦИЈАЛИЗМОТ И ТРАНЗИЦИЈАТА ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА
13. ШТРАЈКОВИ КОИ ОСТАВИЈА ПЕЧАТ НА СИНДИКАЛНОТОТ ДВИЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА 155

13.1. Штрајкот во ПИ "Македонка" - Штип во 1983 година 155
13.2. Штрајкот во Ф-ката за брусеви и брусни платна"Иднина"- Кратово 157
13.3. Штрајковите и протестите на вработените од фирмите загубари - пракса на штрајкувачко движење 158
13.3.1. Причини за штрајк 159
13.3.2. Барања 159
13.3.3. Методи на синдикална борба 160
13.3.4. Штрајкувачки приказни и судбини 163
VIII. СТРАТЕГИИ НА СИНДИКАТОТ
14. ИДНИ СТРАТЕГИИ НА СИНДИКАТОТ 169
14.1. Заклучоци 172
14.2. Препораки 174
IX. ВИДОВИ НА ШТРАЈКУВАЧКИ БАРАЊА - ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕДИ ПО ПЕРИОДИ
15. ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД НА ШТРАЈКУВАЧКИ БАРАЊА ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА 177
15.1. Табелерен преглед на барања за периодот од 1980 - 1989 година 177
15.2. Табелерен преглед на барања за периодот од 1990 - 1999 година 179
15.3. Табелерен преглед на барања за периодот од 2000 - 2005 година 184
X. ЛИСТА НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ОД ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА ВО КОИ ИМАЛО ШТРАЈКОВИ И ВРЕМЕ НА ШТРАЈКУВАЊЕ
16. ЛИСТА НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ПО ГРАДОВИ 191
16.1. ШТИП 191
16.2. КОЧАНИ 195
16.3. РАДОВИШ 196
16.4. СВЕТИ НИКОЛЕ 198
16.5. БЕРОВО 199
16.6. ДЕЛЧЕВО 200
16.7. ВЕЛЕС 201
16.8. ВИНИЦА 203
16.9. ПРОБИШТИП 204
16.10. КРАТОВО 205

XI. ПРИЛОЗИ

17. ИЗВАДОЦИ ОД КОНВЕНЦИИТЕ И ПРЕПОРАКИТЕ НА МЕЃУНАРОДНАТА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ТРУДОТ РЕЛЕВАНТНИ ЗА СИНДИКАТИТЕ ... 209
КОНВЕНЦИЈА 87
КОНВЕНЦИЈА ЗА СЛОБОДА НА ЗДРУЖУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ПРАВОТО НА ОРГАНИЗИРАЊЕ, 1948г. 209
КОНВЕНЦИЈА 98
КОНВЕНЦИЈА ЗАПРАВО ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ И КОЛЕКТИВНО ПРЕГОВАРАЊЕ, 1949 г. 211
КОНВЕНЦИЈА Бр.144
КОНВЕНЦИЈА КОЈА СЕ ОДНЕСУВА НА ТРИПАРТИТНИТЕ КОНСУЛТАЦИИ ЗА ДА СЕ ПРОМОВИРА ПРИМЕНАТА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ НА ТРУДОТ, 1976 213
ПРЕПОРАКА бр.113
ЗА КОНСУЛТАЦИЈА И СОРАБОТКА НА ВЛАСТА И ОРГАНИЗАЦИИТЕ НА РАБОТОДАВАЧИТЕ И РАБОТНИЦИТЕ ВО СТОПАНСКИТЕ ГРАНКИ И НА НАЦИОНАЛНО НИВО 215
ПРЕПОРАКА бр.152
ПРЕПОРАКА КОЈА СЕ ОДНЕСУВА НА ТРИПАРТИТНИТЕ КОНСУЛТАЦИИ И ПРОМОВИРАЊЕ НА ПРИМЕНАТА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ НА ТРУДОТ И НАЦИОНАЛНАТА АКТИВНОСТ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА РАБОТАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ТРУДОТ 217
18. СПОГОДБА ЗА ФОРМИРАЊЕ НА ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛЕН СОВЕТ 219
19. СПОГОДБА МЕЃУ ВЛАДАТА НА МАКЕДОНИЈА И СОЈУЗОТ НА СИНДИКАТИТЕ НА МАКЕДОНИЈА ОД 29.05.2002 година 224
20. СОЦИЈАЛЕН ДОГОВОР ЗА НАРЕДНИТЕ АКТИВНОСТИ НА ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СОЈУЗОТ НА СИНДИКАТИТЕ НА МАКЕДОНИЈА ВО РАМКИТЕ НА СОЦИЈАЛНОТО ПАРТНЕРСТВО 227
БИБЛИОГРАФИЈА 241

ВОВЕДЕН ЗБОР

Во периодот на транзицијата (1990-2005) во Република Македонија се случија големи промени. Тие промени беа во економската, политичката, правната, социјалната и други сфери на општественото живеење. Сите очекувавме дека започнатите реформи ќе донесат позитивни промени и подобра општествено-економска положба на работниците и граганите. Но, наместо позитивни процеси и тенденции, реформите многу негативно се одразија врз вкупната положба на работниците и граѓаните. Животниот стандард се влоши, правата на работниците утврдени со закон и колективни договор не се почитуваа во целост, а започна и процес на кратење на веќе стекнатите права на работниците.

Во едни вакви околности социјалните конфликти беа неизбежни.Штрајковите станаа наша реалност и секојдневие. Работниците беа принудени своите права од работен однос да ги штитат со организирање на штрајкови. Сојузот на синдикатите на Македонија, синдикатите и Регионалните синдикални организации без колебање застануваа на чело на сите штрајкови. Отворено ги поддржуваа и помагаа вработените од стопанството и нестопанството (јавниот сектор) во организирањето на штрајкови. Притоа, се водеше сметка тие да се организираат согласно законите и колективните договори.

Како одминуваше времето штрајковите стануваа побројни, подолготрајни и по енергични. Така, тие станаа интересно подрачје и тема за пишување, истражување и анализа.Досега немам некои комплетни сознанија дека некој сериозно се зафатил да ги истражува и анализира карактеристиките и обележјата на штрајковите во Македонија од повеќе аспекти. Скромен почеток во тој поглед направил колегата Андон Мајхошев кој во овој труд направил интересна анализа на штрајковите за еден подолг временски период (последната декада на социјализмот и целиот транзиционен период). Во недостаток на ваков пишан збор овој труд има важно место во аналитичката синдикална-

штрајкувачка литература и претставува значаен прилог во фондот на книги за синдикалното движење во Република Македонија.

Исто така, очекувам дека овој труд ќе поттикне и други колеги и научни работници суштински да го истражуват феноменот штрајк на целата територија на Република Македонија со што ќе се создаде единствена база на податоци за штрајковите во целата држава кои можат да бидат од голем интерес за Сојузот на синдикатите на Македонија, синдикатите и целокупното синдикално движење во државата од кои можат да се извлечат важни заклучоци за текот на процесот на транзицијата.

Читајќи го внимателно овој труд сретнав огромен број на податоци поврзано со штрајковите во Источна Македонија кои претставуваат една солидна база на податоци кои можат да послужат како основа за надградба на истите во некои наредни истражувачки и аналитички активности. Оттука со задоволство сакам да го препорачам трудот на нашиот колега Андон Мајошев со наслов ,,Штрајковите во Источна Македонија во периодот 1980-2005 година,, на членовите и раководствата на ССМ, кои можат изворно да се информираат за штрајковите низ кои во изминатиот период и самите биле директно или индиректно инволвирани (како учесници или како организатори).

Ванчо Муратовски
претседател на
Сојузот на Синдикатите
на Македонија

ВОВЕД

Основна причина за појавување на оваа книга е да се прикажат основните карактеристики на штрајковите во 10 општини[1] од Источна Македонија во периодот од 1980-2005 година, односно да се прикажат одредени нивни разлики и специфики во времето на последната декада од функционирањето на социјализмот и транзиционоит период од повеќе аспекти. Освен преку мојата секојдневна професионална работа, одредени сознанија за штрајковите се темелат и на мојата повеќегодишна истражувачка работа.

Како долгогодишен синдикален раководител во Штип бев сведок на разни општествени процеси поврзани со штрајковите. Какошто одминуваше времето забележував и одредени разлики во карактеристиките на штрајковите во различни временски периоди. Тоа кај мене предизвикаа интерес да ги истражувам суштински и длабински, да ги анализирам особено разликите. Ги анализирав причините, последиците, барањата, времетраењето на штрајковите по години, односно по периоди, бројот на учесниците по години, изгубени работни часови, структурата на штрајкувачките одбори, а преку штрајковите дојдов до сознание дека во Источна Македонија во неколку претпријатија биле организирани т.н. конвенционални штрајкови кои во основа значат однапред договорени штрајкови помеѓу Синдикатот и менаџерските структури. Се случувале и голем број на спонтани штрајкови.

Во овој труд сакам да ја потенцирам и појавата на трансформирање на целите и задачите на штрајкот, како и нивното влијание врз изборниот процес. Од истражувањето дојдов до сознание дека бројот на штрајковите значително се

[1] Берово, Велес,Виница, Делчево, Кочани, Кратово, Пробиштип, Радовиш, Свети Николе и Штип

зголемувал пред и за време на изборните циклуси. Ова може да се види од бројот на учесниците во штрајковите за време на изборните години, особено во 1996 (Локални избори), 1998 и 2002 година (Парламентарни избори).

Морам да истакнам дека овие истражувања и сознанија за штрајковите се направени и стекнати во услови на трансформација на претпријатијата (приватизација) со доминантна државна и општествена сопственост на капиталот.

Преку оваа книга сакам да ја запознаам поширокатa синдикална јавност во Република Македонија за улогата на Сојузот на синдикатите на Македонија во остварувањето на правото на штрајк, штрајкувачките барања, како и на јавноста да понудам голем број на релевантни факти (база на податоци) за штрајковите за одреден временски период. Во книгата изнесувам и повеќе лични ставови и мислења за низа прашања поврзани со штрајковите, но истовремено отварам простор и за други размислувања .

Го задржав правото, како автор, да изнесам свои размислувања и ставови(базирани на долгогодишни истражувања), но искрено се надевам дека некој ќе биде испровоциран-поттикнат да искаже сопствени ставови во однос на штрајковите во Република Македонија, но и да навлезе во подлабоки и пошироки истражувачки активности на феноменот штрајк од кои ќе произлезе нов труд збогатен со нови и пошироки сознанија за феноменот штрајк.

Андон Мајхошев

PERFACE

The main purpose of this book is to show the essential characteristics of the strikes in the 10 districts of Eastern Macedonia in the period from 1980-2005, basically to show various aspects of their specific nature and differences between the last decade of socialism and more recent transition period. In addition to my every day profesional work, J based my understanding of the strikes on my two year research project.

As a long-time union leader in Stip J was an observer and withness to specific social process connected to the strikes.As time passed J also opserved a number of differences in the characteristics of the strikes in different time period.These differences provoked such interest in me that J decided to study them seriosly and depth, in order to analyze and connect them to what was demanded. J analyzed their causes, consequences, demands, length of strikes over years, relative to periods, number of participants over the year, lost work time, structure of the strike leadership, and over the course of the strikes J came to realize that in Eastern Macedonia in several businesses there were so-called conventional strikes in which the union and management negotiated prior to the strike. There were also a great many spontaneous strikes. At the same time, in this work J also would like to point out the apparent transformation of the aims of the strike, as well as their influence on the election process. My research also suggests that the number of strikes significantly increased before and during the time of the election cycle which can be seen through the numbers of participants in the strikes at the time of the particular election years 1996 (local elections) and 1998 and 2002 (parliamentary election).

J should stress that this research and understanding of the strikes was accomplished in the context of the transformation of businesses (privatization) with dominant state and social ownership of capital.

Through this book J would like to inform the wider union public in the Republic of Macedonia of the role of the United

Union of Macedonia (SSM) in the realization of the right to strike, strikers demands, as well as offer a significant number of relevant facts (a basis for the factual information) to the public about the strikes for a specific time period. J also convey in the book a number of my personal opinions and thoughts about some of the questions concerning strikes, while at the same time J provide space for further consideration of the issues.

J don't expect evryone who reads this works to agree with all of my ideas and positions, but J sincelery hope that some will be stirred or moved to express their own opinions in regard to the strikes in the Republic of Macedonia, but also to enter into deeper and broader research into the phenomenon of the strike from which may come new work enriched by a new and broader understanding of the phenomenon of the strike.